

Den sande læsning som en læsning af det umulige

En dekonstruktionistisk analyse af digtet "Til Foraaret"

Bachelor i Nordisk Sprog og Litteratur

Eksamen i Studium Generale

19-12-2017

Andreas Mølgaard Laursen

Studienummer:

Eksamensnummer:

AU ID:

Institut for Kommunikation og Kultur

Aarhus Universitet

Antal anslag: 17905

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Dekonstruktion som litterær tilgang.....	4
Dekonstruktionens centrale udsagn.....	4
Litterære tilgange som dekonstruktionen gør brug af.....	4
Dekonstruktion og lyrikinterpretation	6
To typer at læse på.....	6
Retorikken som dekonstruktionistisk træk.....	8
Intertekstualitet som meningsskabende	9
Konklusion	11
Litteraturliste	12

Indledning

At skabe mening, finde mening, hvordan opstår mening i sproget? Der er utallige spørgsmål som rejser sig, når der tales om mening i forhold til tekster. Den teoretiske retning dekonstruktion forsøger ihærdigt at skelne mellem spørgsmålene og viser os tilgange til at finde mening i en tekst udelukkende ved hjælp af teksten selv. Men dekonstruktion er abstrakt og har efterhånden mange forskellige retninger. Dekonstruktions forgreninger er som et bambustræs rødder, mange.

I artiklen ”Dekonstruktion og lyrikinterpretation – Eksempel: Henrik Wergelands dødslejedigte” forsøger skribenten Atle Kittang at skelne mellem at finde betydning, og hvorpå en tekst skaber betydning ud fra sproget. Jeg vil starte med en generel introduktion til dekonstruktion, dette vil jeg gøre ved hjælp af to artikler om dekonstruktion, skrevet af henholdsvis Jacob Bøggild og Jan Rosiek. Herefter vil jeg redegøre, med udgangspunkt i Kittangs artikel, for hvilke tilgange der kan bruges for at analysere en tekst dekonstruktionistisk, sideløbende vil jeg koble hans tilgange til hans analyse af digtet ”Til Foraaret” af Henrik Wergeland. Slutteligt vil jeg se på om Kittangs analyse af digtet kan siges at være dekonstruktionistisk ved at koble det til generel teori om dekonstruktion, som blev præsenteret tidligere.

Dekonstruktion som litterær tilgang

Først vil jeg kort opridse, hvad dekonstruktion overordnet er. Herefter vil jeg tage udgangspunkt i den amerikanske dekonstruktion, som Paul de Man var ophavsmand til. Områderne retorik, forskydning og omvendning og intertekstualitet, vil der blive sat øget fokus på grundet deres relevans for den efterfølgende del af opgaven.

Dekonstruktionens centrale udsagn

Med debutskriftet *De la grammatologie* fra 1967 introducerede Jacques Derrida termen dekonstruktion. Derrida søgte efter en term, der kunne oversætte Heideggers begreber ”abbau” og ”dekonstruktion”. Han fandt det franske ord ”deconstruction”.

Termen dekonstruktion, som generel term, har to betydninger: ”[A]t omarrangere ord i en sætning” og ”at afmontere dele af en maskine for at transportere den”(Bøggild, Iversen, Nielsen 2004: 7). Således beskæftiger dekonstruktion sig med strukturer, men har på samme tid en interesse for det om-eller ikke-strukturerede.

Litterære tilgange som dekonstruktionen gør brug af

Derrida fremhæver, at dekonstruktion hverken er en analyse, kritik eller en metode og den kan heller ej omdannes til en metode. Men hvad er dekonstruktion? Positive definitioner af dekonstruktion er sjældne, de negative bestemmelser er hyppigere. Dekonstruktion beskrives således ud fra, hvad det ikke er, *ex negativo* (Bøggild 2004: 9).

Paul de Man er ophavsmanden bag den litterære dekonstruktion. Han introducerede Derridas tanker for sine kollegaer ved Yale Universitet i USA. Dekonstruktionen slog hurtigt an i USA og fik stor betydning for litteraturteori og litterær analyse (Bøggild 2004:14). Nedenfor vil jeg komme ind på en række forskellige litterære tilgange, som karakteriserer dekonstruktionen.

Dekonstruktionen har haft megen kritik mod sig og især på det sprogteoretiske område. Dekonstruktivister opfatter sprogets henvisning til fraværende fænomener til nærværende fænomener som meningsskabende i sproget. Dekonstruktionen er meget imod at opfatte sprog som et gennemsigtig vindue til

virkeligheden. Ideen om en lighed mellem verden og sproget skyldes den retoriske figur, metaforen, som fremsætter en lighed, hvor der er en forskel. Sproget er altid metaforisk og kan ikke gengive verden i et-til-et-forhold (Rosiek 1992: 132-133). Paul de Man mener, at læren om troper og figurer, retorikken, tages for givet. Argumentet herfor går på, hvis der ikke ses på en teksts grundlag af tropologiske figurer, så forholder man sig ikke til en teksts tekstualitet og man henter således betydningen ude fra. Så ved fokus på retorikken gøres nærlæsningen endnu mere nær (Kittang 1994: 36-37).

Paul de Man skelner mellem den symbolske og allegoriske opfattelse af billedsproget. Symbolet er et begreb, der "kan føres tilbage til en oprindelse som perception af et fænomen i omverdenen". Hvor allegorien anerkender, at sproget er forskelligt fra virkeligheden. Som tidligere nævnt i afsnittet, peger denne skelnen på sprog som en repræsenterende erstatning, der gør det fraværende nærværende. Dekonstruktionen ser sproget metaforisk, det "er blot et billede uden garant for det postuleret afbildedes eksistens eller korrekte gengivelse i sproget" (Rosiek 1992, 131-133). Sproget er således selvhenvisende.

En anden dekonstruktionistisk tilgang man kan have til et værk er omvendning og forskydning af modsætningspar. Derrida fremhæver at store dele af den vestlige tænkning er organiseret i modsætningspar, som natur/kultur, form/indhold også videre. Modsætningspar er hierarkiske organiserede, så den ene term vil altid dominere den anden. Modsætningspar er aldrig to termer vis-a-vis, men et hierarki og et underordningsforhold (Bøggild 2004:10-11). Omvendningen, dekonstruktionen af hierarkiet, sker således ved at vende hierarkiet om, men ikke for at skabe et nyt hierarki, men som et første led i en proces, hvor det andet led er en forskydning. Forskydningen ønsker at påvise at modsætningsparrene er en del af et større felt.

Dekonstruktivister bruger intertekstualiteten som fortolkningsnøgle. Derrida har udtalt "der er intet uden for teksten" (Rosiek 1992: 129). Ved dette citat fraskriver Derrida sig litteraturens virkelighedsreferencer, og tydeliggør dekonstruktions tanke om teksters autonomi. Dekonstruktionen forholder sig skeptisk over for grænser, hvilket leder os hen på intertekstualiteten.

Dekonstruktionen er en bred vifte af retninger, og det kan således være svært at få greb om det centrale. Jeg har forsøgt at opridsse en række begreber, som er centrale for dekonstruktionen. En af grundene til at dekonstruktion er kompliceret at forstå skyldes, at det hverken er en kritik eller en metode. Det kan ikke være en metode på grund af følgende: Sen skal gøre brug af et fast begrebspar og dens fremgangsmåder skal kunne generaliseres (Bøggild 2004: 13). Fokuset i dette afsnit har således ligget på forskellige tilgange, der kan gøres brug af for at læse en tekst dekonstruktionistisk.

Dekonstruktion og lyrikinterpretation

I dette afsnit vil jeg starte med at redegøre for de tre hovedpointer, som Atle Kittang præsenterer i sin artikel "Dekonstruktion og lyrikinterpretation. Eksempel: Henrik Wergelands dødslejedigte". Sideløbende med redegørelsen af hovedpointerne, vil teorien fra det forrige afsnit blive koblet på og slutteligt vil der blive diskuteret om hvorvidt Kittangs analyse er dekonstruktionistisk eller ej.

To typer at læse på

Den første hovedpointe, som Kittang præsenterer er læsestrategier. Han skriver, at der er to læsestrategier, som han kalder lyrisk læsning, som er en hermeneutisk læsning, der betegnes L1, og en sand læsning, som er en dekonstruktionistisk læsning, der betegnes L2 (Kittang 1994: 49). Omkring den hermeneutiske læsning (L1) skriver Kittang: "At læse vil sige at søge tekstens betydning, det indhold, den referer til, og som vi altid forudsætter vil have med vores forhold til verden at gøre" (Kittang 1994: 37). Så en lyrisk læsning er mere eller mindre en tautologisk læsning, der gentager tekstens egen lyrisk læsning af det meningsløse. En lyrisk læsning søger derfor at gøre det meningsløse meningsfyldt ved hjælp af referentielle henvisninger til verden, med andre ord, den henter sin betydning ude fra (Kittang 1994: 48). Dette står i kontrast til den dekonstruktionistiske læsning (L2). Denne læsestrategi, som dekonstruktionen er, er i stand til at finde betydningen i tekstens tekstualitet (Kittang 1994: 48). Den sande læsning (L2) skal være i stand til at læse dobbelt, både referentielt og retorisk med sit fokus på den betydning, som en tekst kan producere, men også på de

betydningsdekonstruerende mekanismer, som en tekst igangsætter på grund af sin retorik eller tekstualitet (Kittang 1994: 38).

Kittang hæver dog at før den sande læsning (L2) kan opnås er man nødt til at foretage en hermeneutisk læsning (L1). Dette skyldes vildfarelsen (Kittang 1994: 37-38). Dette fremsætter Paul de Man også i følgende citat: "[D]et endelige mål for en hermeneutisk vellykket læsning er at afskaffe læsning overhovedet, dvs. at gøre sproget (teksten) transparent for betydning" (Kittang 1994: 37). I citatet understreges den vildfarelse, som den hermeneutiske læsning opererer med, der til at starte med vil gøre læsningen uundgåelig nødvendig, dette skyldes skelet mellem subjektet og sproget og mellem mennesket og verden (Kittang 1994: 37). Vildfarelsen er uomgængeligt og et nødvendigt øjeblik i al læsning, hvilket skyldes, at den modsvarer dynamikken i al skrift, den betydningsopbygning som retorikken skaber (Kittang 1994: 48). Kittang kommer også selv til at læse digtet "Til Foraaret" af Henrik Wergeland lyrisk, da han kun mere eller mindre tautologisk gentager tekstens egen lyriske læsning af det meningsløse, her er der tale om døden (Kittang 1994: 48). En hermeneutisk læsning vil således aldrig være dekonstruktionistisk, da den henter sin betydning ude fra. Derfor "[kan] et lyrisk digt ikke læses dekonstruktionistisk (L2) ved hjælp af en læsning, som er baseret på den lyriske kode (L1)", da den henter sin betydningen ude fra, men en dekonstruktionistisk læsning henter sin betydning i tekstens tekstualitet, som skabes ved hjælp af retorikken (Kittang 1994: 48-49). Kittang skriver, at det heller ikke er vanskelig at forstå digtet "Til Foraaret", grundet den biografiskoplysning at digtet er skrevet på Wergelands dødsleje, denne tilgang til digtet foregår på hermeneutiske præmisser og henter således sin mening ude fra (Kittang 1994: 41). En god dekonstruktionistisk læsning udviser således en omhyggelig opmærksomhed over for den læste teksts detaljer og fokuserer på forholdet mellem en teksts udsagn og måden, hvorpå de er formuleret, det er ikke hvad en tekst gør, men hvordan den gør det (Bøggild 2004: 10).

Det der gør en læsning dekonstruktionistisk er, at den ikke forkaster læren om troper og figurer, retorikken. Den hermeneutisk læsning ignorerer eller omskriver troperne, herunder apostrofen og prosopopeia'en til deskriptive termer og forholder sig

således ikke til tekstens tekstualitet, men henter sin betydning ude fra (Kittang 1994: 36-37 og 49).

Retorikken som dekonstruktionistisk træk

Ovenstående leder os hen på Kittangs anden hovedpointe; brugen af retorikken, som et dekonstruktionistisk træk. Kittang fremhæver en række troper, som han bruger i sin analyse af digtet "Til Foraaret", antropomorfisme, apostrofen, prosopopeia'en. Overordnet karakteriserer Kittang tropen som en vending bort fra den bogstavelige betydning, det vil sige at sproget er adskilt fra verden (Kittang 1994: 37). Det betegner Jan Rosiek, som at al sprog er metaforisk og det kan således ikke gengive verden i et-til-et-forhold (Rosiek 1992: 132-133).

Den første trope jeg vil se nærmere på er antropomorfismen. Denne trope dækker over, når naturen bliver menneskeliggjort og mennesket naturliggjort. Et eksempel på brugen antropomorfismen kan ses i "Foraarets Datter" og løvetanden er "Foraarets Børn" (Kittang 1994: 43). Antropomorfismen muliggør apostrofen. Apostrofen hævdes at være lyrikkens mest karakteristiske trope, og hvis vi ønsker at vide noget om lyrikkens væsen, må denne trope studeres nøjsomt. Det er nemlig i apostrofens kerne, at lyrikkens kode findes, og det er den som danner grundlag for lyrisk fortolkning (Kittang 1994: 40-41). Et tydeligt eksempel, hvor apostrofen bruges er i forbindelse med foråret. Foråret associeres med den årstid, hvor naturen fødes på ny. Forår bliver således den ene pol i modsætningsparret forår/vinter. Modsætningsparret symboliserer den tematiske modsætning mellem liv og død, som man, som læser, kan fortolke sig frem til at modsætningsparret betyder grundet de bibliografiske informationer om digtet, dette er således en hermeneutisk læsning. Døden bliver understreget af apostrofen. Kittang ser nærmere på metaforen, som er "bønnen til foråret om frelse", der betegner en overgang fra dødens til livets sfære. Dette står i kontrast til digtene "Paa Hospitalet, om Natten" og "Anden Nat paa Hospitalet", her er foråret skiftet ud med en måne, og apostrofen bliver erstattet med prosopopeia'en som den retoriske grundstruktur. I disse digte går den metaforiske substitution dermed den anden vej fra liv til død (Kittang 1994: 42). Apostrofens rolle i digtet er identifikation med diverse forårstegn, denne identifikation må også gælde det negative princip, dødens princip.

Prosopopeia'en er grundlæggende dekonstruktionistisk trope, hvilket der vil blive redegjort for i det følgende. Det der gør apostrofen til en dekonstruktionistisk trope er dens iboende kraft, Jonathan Culler understreger, at det ikke just er en meningstom formel ("O"), den iværksættes af sprogets kraft, men tildeles først betydning ved læsningen. Apostrofen betegner den talendes handling og prosopopeia'en giver ansigt og stemme til "de fraværende, de døde, de overnaturlige væsner eller endog de livløse væsener". Prosopopeia'en sidestilles ofte med personifikationen. Den er ikke nogen variant af apostrofen, den er snarere forudsætningen for apostrofen. Begrundelsen herpå er, at hvis apostrofen ikke får en prosopopeia'en som svar, vil det antropomorficerende meningssystem blive truet af opløsning (kittang:1994: 50-51).

I forlængelsen af de to foregående afsnit kan det opsummeredes: At den første læsning man foretager sig vil være hermeneutisk, og her farer man vild og her kommer man frem til at man intet ved, man forkaster således den viden man fik i forbindelse med sin hermeneutiske læsning. Når man har forkastet den viden, så går man ind og ser på retorikken, som skaber mening udelukkende fra teksten og det giver én en ny viden, og det ender ud i en dekonstruktionistisk læsning.

Intertekstualitet som meningsskabende

Hvis man ikke havde noget den konklusion, at man intet ved, så vil man ikke kunne læse en tekst dekonstruktionistisk og nå frem til en ny viden, den der skabes i teksten. En anden måde at skabe betydning i en tekst, uden at hente sin betydning ude fra, er gennem intertekstualiteten. Der er eksempel på intertekstualitet i digtets femte afsnit, hvor "Svalen" påkaldes, som de andre forårstegn apostrofisk, og svalen er både "Foraarets Sendebud" og "hjemkommet fortabt Barn". Her er der en reference til Lukas-evangeliets parabel om den fortabte søn og dette uddybes af genfødselsmotivet:

"[F]aderens gæstebud i Bibelen, som digtets jeg gentager i forhold til svalen, fejrer en genfødsel på samme måde som lyriske jeg fejrer forårets genfødselskraft gennem svalen (jfr. Lukas 15:32: "Men nu burde vi være glade og feste,

for din bror her var død, men er blevet levende igen, han var fortabt, men er blevet fundet”)" (Kittang 1994: 43-44).

Kittang hævder, at hver gang man møder en tekst, er der en infra-tekst, en tekst nedenunder. Referencen til Bibelen, som jeg tidligere var omkring, fungerer som meningsskabende i diget, på samme niveau som de retoriske troper (Kittang 1994: 47). Kittang har set på intertekstualiteten, som en dekonstruktionistisk tilgang til digtet, da den henter sin betydning fra andre teksters tekstualitet og det tydeliggør dekonstruktionens tanke om teksters autonomi, hvilket passer sammen med Derrida's diktum: der er intet uden for teksten" (Rosiek 1992: 129). Denne udlægning af intertekstualitet, Paul de Mans udlægning, er anderledes fra den klassiske opfattelse af intertekstualitet. Paul de Man taler om infra-tekster, altså en tekst nedenunder, men den generelle opfattelse af intertekstualitet taler om forholdet mellem tekster (Kittang 1994: 47).

Kittang fremlægger tre punkter, type af læsninger, retorikken og intertekstualiteten, som han forklarer og kobler sammen med sin digtanalyse af "Til Foraaret". Kittangs analyse kan siges at være dekonstruktionistisk grundet sine litterære tilgange, han gør brug af. Han starter tydeligt ud med at sige, hvis man ønsker at læse en tekst dekonstruktionistisk må man forkaste den hermeneutiske læsning, da den ikke bringer ny viden om teksten, den gengiver bare det skrevne. Vejen til en dekonstruktionistisk analyse går gennem brugen af retorikken og intertekstualiteten og ved at afskære tekstens virkelighedsreferencer. Kittang ser på det retoriske i digtet og fremlægger væsentlige pointer. Herefter finder han tekstens mening ved at holde teksten hen mod Bibelen. Han finder frem til samme mening i digtet, at det handler om døden, ved at se på tekstens intertekstualitet, som da han lavede en hermeneutisk læsning af digtet jævnføre digtets bibliografiske informationer.

Konklusion

Ifølge dekonstruktionen skal en teksts betydning ikke findes referentielt men tekstuel. Denne væsentlige pointe har Atle Kittang taget til sig og brugt i sin artikel, hvor digtet "Til Foraaret" analyseres. Kittang starter med at lægge ud, hvad en dekonstruktionistisk læsning ikke er, og det er en hermeneutisk læsning. Han forklarer hvorfor, og det skyldes, at man ved en hermeneutisk læsning ser bort fra brugen af retorikken, som er de elementer der er med til at skabe mening i tekst ud fra sproget et selv. Retorikken har ifølge Kittang en iboende kraft der er med til at skabe mening, så hvis man ønsker at læse en tekst dekonstruktionistisk kan man bruge retorikken som en tilgang. Ud over retorikken gør Kittang også brug af intertekstualiteten som fortolkningsnøgle, han referer til Lukas-evangeliet fra Bibelen. Det kan konkluderes, at Kittang analyse af digtet er dekonstruktionistisk. Et argument herfor er, at han gør brug af litterære tilgange som kan karakteriseres som dekonstruktionistiske, samt at han når frem til den samme mening med teksten men ved hjælp af dekonstruktionistiske tilgange, som brugen af retorikken og intertekstualitet.

Litteraturliste

Bøggild, Jacob, Iversen, Stefan, Nielsen, Henrik Skov. 2004. "Introduktion" i *Dekonstruktion*. Siderne 7-20, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Kittand, Atle. 1994. "Dekonstruktion og lyrikinterpretation. Eksempel: Henrik Wergelands dødslejedigte" i *Til værks. Dekonstruktion som læsemetode*, siderne 33-55. København: Tiderne Skifter

Rosiek, Jan. 1992. "Bogstavlighedens projekt" i *Skud: Tekstanalysen i dag*, red. Østergaard, Anders, siderne 125-147. Amanda